

אונקלוס

דברים ו ואתחנן

צב

אלהך שכנתה בינה דיקמא
 יתקף רגזא ד"י אלהך קד
 וישצד מעל אפי ארעא: ט לא
 תנסון קדם " אלהכון קמא די
 נסתון בנסיתא: י מטר המרון ית
 פקודיא ד"י אלהכון וסהדותה
 וקמוהי די פקודה: יח ותעבר
 דכשר ודתון קדם " בריל
 דייטב קד ותעול ותירת ית
 ארעא סכתא די קיים "
 לאבהתה: יט למתבר ית כל
 בעלי רבבה מקדמה קמא די
 מליף " כ ארי ישאלנה ברך
 מחר למימר מא סהדותא וקמיא
 ודינא די פקוד " אלהנא יתכון:
 כא ותימר לקרה עברין הוינא
 לקרעה במצרים ואפקנא "
 במצרים בידא תקופא: כב ויהב
 " אתין ומפתין רבבין ובישין
 במצרים בפרעה ובכל אנש
 ביתה לעיננא: כג ויתנא אפק
 מתמן בריל לאעלא יתנא למתן

אלהיך בקרבך פנייחרה אפייהוה
 אלהיך בך והשמידה מעל פני
 האדמה: ס לא תנסו אתיהוה
 אלהיכם כאשר נסיתם במסה:
 י שמור תשמרון אתמצות יהוה
 אלהיכם ועדתיו ותקיו אשר צנה:
 יח ועשית הישר והטוב בעיני יהוה
 למען ייטב לך ובאת וירשת את
 הארץ הטבה אשרנשבע יהוה
 לאבותיך: יט להרף אתכלאיביך
 מפניה כאשר דבר יהוה: סא כפי →
 ישאלך בנה מחר לאמר מה העדת
 והחקים והמשפטים אשר צנה יהוה
 אלהינו אתכם: כא ואמרת לבנה
 עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו
 יהוה ממצרים ביד חזקה: כב ויתן
 יהוה אותות ומפתיים גדלים ורעים
 במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו:
 כג ואותנו הוציא משם למען הביא

רשי

לקט בהיר

עליהם ציורת: (טז) במסה. כשילאו ממלכיהם
 שנסוכו במים שנאמר (שמות י"ז) ה"ש ה' בקרביונו:
 (יח) הישר והטוב. זו פסרה"ב לפנים* משורת
 הדין (ב"מ ק"ט): (יט) כאשר דבר. והיכן דיבר"ב,
 (שמות כ"ג כ"ד) והמותי את כל העם וגו' (ספרי סוף עקב):
 (כ) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר
 שינוי וסחאת * ולפנים (רמב"ן).
 מלכא עיי"ש (רמב"ן): (כג) פ"י היכן דיבר ואמר זאת להדוף את "כל" איצ"ך כי שם נאמר והמותי את "כל" וגו' ונתמי
 את "כל" אויבך וגו' ופ"י בפעם אחד, וזאת מהיה אם לא יחטאו שיעשו אפילו הטוב והישר (מ"ל):

מצא באגדה ובכסוף גאלי ג'ס

אֲתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאַבְתֵּינוּ: כִּי וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
 לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ
 כָּל־הַיָּמִים לְחִיתָנוּ בְּתוֹם הַזֶּה:
 כִּי וַיְצַדֶּקָה תְהִי־הַלְלוּ בִּי־נִשְׁמַר
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוֵּנוּ: שְׁבִיעִי ז א כִּי
 יִבְיָאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־

קָנָא יְת אַרְעָא דִּי קִיִּים
 לְאַבְתֵּנָא: כִּי וּפְקִדְנָא ׀
 קְמַעְבַּד יְת כָּל קִמְיָא הָאֵלִין
 קְמַדְחַל יְת ׀ אֶלְהֵנָא קְטִיב קָנָא
 כָּל יִמְיָא לְקִמּוּתָנָא בְּיוֹמָא הַדִּין:
 כִּי וְזָכוּתָא תְהִיא קָנָא אַרְי נְטַר
 קְמַעְבַּד יְת כָּל תְּפַקְדָּתָא הַדָּא
 קָדָם ׀ אֶלְהֵנָא בְּמָא דִּי פְקִדְנָא:
 א אַרְי יַעֲלֵנָה ׀ אֶלְהֵךָ לְאַרְעָא דִּי

את עַלְדָּךְ
 עֲמִמִּין סְנִי
 וּגְרַנְשָׁאֵי וְאֵ
 וְחִוָּאֵי וִיבֹ
 סְנִיָּאִין וְחַק
 ׀ אֶלְהֵךָ
 תְּנַמַּר יְתָהוּ
 וְלֹא תִרְחַם
 בְּהוֹן בְּרַף
 וּבְרַתָּה לֹא
 יִשְׁעֵן יְת
 וַיִּפְלְחוּן לִי
 רְנָזָא דִּי
 ה אַרְי אֵם

אור החיים

ונפשך שהכל שוים צו, ולפי דרכנו יבא על נכון: **כה. וצדקה** תהיה לנו וגו'. לריך לדעת הכוונה במאמר לדקה, ורמז'ן פירש שחזר אל שכן המלות כי יהיה צחורת לדקה מה' כי עבדים אנחנו וחייבים לעבוד ואין לנו דין שכן ע"כ, ואין הכחוש מיושב על נכון לדבריו ז"ל^(לפ'), עוד לריך לדעת כוונת אומרו לפני ה' כאשר לונו וגו'^(לפ'). אכן הכוונה היא לפי שיש שני הדרגות בעבודת ה', אחד היא עבודה מיראה וזה היא חיוב על כל הנבראים שכל עבד ירא מרבו על דרך אומרו (מלאכי א') אם אדונים אני איך מוראי, והוא מאמר הכחוש (עקב י' י"ב) מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, צ' היא עבודה מאהבה, והיא מלצה רבה ועלומה, אבל אין חיובה ללד היות האדם עבד שיהיה אוהב, די שלא ישגא ויעבוד ה' לריך, וזה הוא דבר^(לפ') שחייב העבד לרבו, וכנגדו רבו חייב לונו ולפרנסו כיד רבו, כנגד חיוב המוטל ללד היותו עבד אמר הכחוש שקודם לזה וילוו ה' ליראה את ה', וגמר אומר לטוב לנו וגו' לחיותינו וגו', פירוש מלצה ה' צאה בחיוב ליראה כמשפט עבד למלכו, וגם על ה' להטיב כיד המלך לפרנסה

ולכלכלה לחיותינו כי חייב האדון צפרנסת עבדו, ואומרו כהיום הזה פירוש כסדר שהוא עושה היום הזה שהוא זן ומפרנס מוריד המן וגו' ומקכה כאומרם ז"ל (מד"ר תבא פ"ז) שהיתה כסותם גדלה עמם כחומט והעננים מגהלים הבגדים, וכנגד עבודה מאהבה אמר זה אינו בחיוב העבד אלא בדרך לדקה תהיה לנו כי נשמור וגו' לפני ה', רשם בזה חכלית האהבה על דרך אומרם ז"ל (חוצת הלצות שער אהבת ה' פ"א) וז"ל האהבה היא כלות הנפש ונעוטה אל הבורא, וזו היא דציקות הנפש לפני אור הנערצ הוא ה' אלהינו, ואומרו כאשר לונו פירוש לא ללד שום פניה אלא לעשות מלצה ה' בדרך אומרו (תהלים מ') לעשות רלונך אלהי חפתי שזה הוא עשות המלצה באהבה שלמה, ועיין מה שפירשתי צפרשת אחרי מות צפסוק כמעשה ארץ מלרים וגו', ודבר זה צו ילעדק אדם ויקו לשכר גם כפי הדין, והגם שכפי האמת עלינו לשלם שכר לאלהינו צרוך הוא שהטעימנו עריבות נעימות מחיקות אהבתו בלבנו מחוקים וערבים לאין חכלית^(לפ'), אלא שיטול האדם שכר על התעלמותו עד שהשיג טעום בחיים, עוד רמז

אור בהיר

קפא והיכן הוא שלא לפניו הלא מלא כל הארץ כבודו, וגם כפל כאשר לונו וכבר אמר כל המלצה והיינו הך. **קפב** פי' היראה. **קפג** ולא לקוות לשכר.

זמן כ"ד (מכ"י)
 והתורה^(א), וי
 לא תתן לה
 כמה נאה ו
 חנם (שס)
 (שס): (7) כ
 כשישאל את
 מאחריי ל
 אבל צן בנק
 שהרי לא ט
 מאחרי אל
 שינוי נוסחאות
 צחק בניס וד
 צנק מאחרי
 (ג"א), והט
 גם נמישצ
 אומרים מ
 הקודם, והו
 מצחק הילי
 חחק הגוי ו
 בן לע"ז הר

70 א וידבר יהוה אל משה לאמר: ב צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת

א ומלילי יי עם משה קמימר: ב פקד ית אהרן וית בנוהו קמימר דא אורייתא דעלתא היא עלתא

לקט בהיר

רשיי

(א) פי' כל מקום ששינתה תורה מלשון הרגיל, מלומר דבר או אמור, ולאמר לו, הלל דבר הוא, ולא לחנם עשה זאת, והנה חוץ ממה שלמדו חז"ל בקידושין כל זאת מן הכתובים, וחזן ממה שמיבת לו הוא מבנין הכבד, וחזקות והאמנות הוא אומר, הסבירא והדעת נוחת שהזוי הוא ענין פקידה, הפך

השאלה והתחנות, השייך מן המלך אל העם או מאב לבנו ומן אדון לעבדו, לזה פשוט הוא שכאשר ראינו שמדריך מורחניו הק' לימן לנו מצוותיו בלשון דיבור ואמירה ובמקומות אחדים שינה לומר בלשון זוי, טעמו הוא, שבענין הזה ובמראה הזאת צריך לזרז אותו שלא להתרשל, וענין התרשלות יכול להיות בכמה אופנים, כגון לשלח את הטמאים מחוץ למחנה דבר זה מן העבודות הקשות ביותר לפגוע באנשים ולהכריחם נגד רצונם ורצון כל המשפחה והשבט כידוע, או ענין הגחלות לעשות כרצון איש ואיש, ולפעמים צריך המושל לזרז מפני שרצונו שיעשה פקודתו חייב ומיד, גם פעמים רצונו שבמשך הזמן יהיה המראה כמאות אנשים מלומדה ויגרום התרשלות בדבר, אבל רצונו שיהיה חק קבוע ולא יעבור, לזה אומר דבריו בדרך זוי ופקידה, ובמה שלפנינו אמרו חז"ל כוונת הכתוב בזירוזו להיותם קרובות (פרשה זו מדבר בכל הקרבת כולם) נוהגים מיד (אפילו במדבר), ובפרט עולת התמיד שאינה צריכה שום סיבה, כמו עולה שצריך מי שהוא להתנדב או מטאת ואשם שחטא חלוי או מוספים שבזמן הם חלויים, גם היה דעת עליון שבענין הקרבת הולך לזרז שלא יבא גם התרשלות במשך הזמן והדורות, ובא ר' שמעון להוסיף (ולא לחלוק) שלא אמר ר' שמעון אומר, ועוד נשמע מאומרו "ביותר" צריך לזרז שפירושו אמת שצריך זירוז מיד ולדורות אבל ביותר וכו') שהוץ מהנהו צ' דברים יש עוד חסרון כיס, ודבר ידוע הוא שדעת אדם ורצונו נמשך אחר ממונו והונו, ובה יצאו רז"ל קושיא שיש בענין, אם רצון הכתוב להוציא חיוב קרבת או קרבן עולה בלשון זוי למה המתין עד עתה ולא בתחילת פ' ויקרא, כי שם היה המדובר בעולת נדבה ובנדבה לא שייך זירוז כל כך כמוצן (לברוש): (ב) רבו צוה הפירושים מה זה חסרון כיס יותר מבשאר מצות אשר רובם ככולם תלויים בדמים, ואצ"ל קצת מהם, יש אומרים חסרון כיס לבעלים בקרבן עולה שאין להם צוה כלום (משא"כ בשלמים או בחטאת שיש לו כפרה ויוצא בה ידי חובתו) לזה לא יחרשו הכהנים כדי לעשות חשק על להצא ולא להפך (לברוש), יש אומרים שהכהנים ירצו ויבקשו להקריב שאר קרבת שיש להם חלק בבשר, ועבודת העולה יהיה מונח בקרבן זויות (ד"ד), יש אומרים שעבודת הכהנים בכלל יהיה נבזה וגשפל שאין להם פרנסה אחרת כגון מסחר או שדות וכרמים, והרמב"ן ז"ל כתב שזה שייך על אומרו זה קרבן אהרן ובניו שמנחותיהם כולו כליל, ויש אומרים ששייך על הוצאת הדשן שצריך בגדים אחרים, והאור החיים הק' כתב ששייך על העשים שהאש אוכל אותם כל הלילה בלי צורך, גם היה שם מדורה מיוחדת רק כדי לקיים אש תמיד וגו', והמקומו ז"ל אומר לפי שהדין שהן

אור החיים

(1) ב. צו את אהרן. אמרו ז"ל צת"כ אין לו אלא זירוח) מיד ולדורות ח"ר שמעון ביותר וכו' כל מקום שיש חסרון כיס ע"כ, הנה לת"כ יש כאן זירוח) לזרז מה שגדלו פרטי דיני העולה בלילה, מה שאין משפט דומה לה בכל

אור בהיר

(א) צו לתרץ למה שינה ולא אמר דבר. (ב) חז"ל (קדושין כט.) למדו זאת מזה את יהושע וחזקיהו ואמניהו. (ג) פי' למה צריך כאן זירוח יותר משאר מצות הנוהגים מיד ולדורות. (ד) הרי עשה אותו מיד, כ"כ הכא לו פירושו מיד, ומה שהוא לדורות למדין (קדושין כ"ט.) מע"ל, דכתיב מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. (ה) ולמה צריך לימוד על זה, פשיטא, כשאר

ז"ל ישראל או והתמידים ע"כ, הרי וחסרון כי לאו דוקא וי"א כי ה כיס, וי"א נשרפים עו כיס לכבן. לו זכות צו צה אלא כ נראה שהו מ"ה ג' כ עליה כלוב על פרע זה אחד מהקנ הלילה, וגו כיס הוא ו דבר גדול ז וערך עליו יהיה דבר העולה ע" הקדשים ו פסולים ו הנעשה ק רבים שיש שנתו ואם וללד שאוס שחר הרי ז שעות לקד;

מצות. (1) יהיה ניתן הו "פסולים", א ואפילו מילי ז נעשה בן שנה בכל פרטי דר

העלה הוא העלה על מוקדה על ער דמתוקדא ער מדבחה קר

מ זעירא

לקט בהיר

רש"י

המפגל או מנבל צהמה צאונס צסוגג וצפשיעה פטור
 מלשם, לזה זרו הכתוב ציזמר שלא לגרום חסרון כיס
 צמעוט הקדש או צממון צזירו כי עון פליגי היא זאת,
 וצכון: ג) ר"ל הגם שנאמרו הקרצנות כולם ודיניהם צפ'
 ויקרא, חזרו ונשנו כצן משום פרטי ההלכות שנאחדשו צהם,
 כגון ששם גמר הענין צאומרו והקטירו, וכצן ממשך פרטי
 דיני ההקטרה שיכול להיות כל הלילה אחר שזרקו דמם
 ציום, וזה פשוטו, ור"ל הוסיפו ללמוד הלכות מרציו ומיעוט
 כל מיני קרצנות, ולפי"ז אין פי' עולה קרבן עולה אלא פירושו
 זאת תורחם של אותן דברים הצריכים לעלות על המזבח, ומהו
 תורחם, שיכולים לעלות כל הלילה: ה) שהיה די לומר העולה
 (פי' הצריך לעלות) עולה על המזבח כל הלילה, ומינת תורה

ללמד" על הקטר חלצים ואצרים" שיהא* כשר כל
 הלילה (ח"כ - מגילה כ"ה), וללמד על הפסולים אחיה אם
 עלה ירד ואחיה אם עלה לא ירד, שכל תורה* לרצות
 הוא צה"י, לומר תורה אחת לכל העולים, ואפילו
 פסולין שאם עלו לא ירדו (ח"כ - זבחים כ"ג): דוא
 העלה. למעט* את הרוצע ואת הצרבע וכיוצא צהן
 שיעו נטחאות - שהיא - תורת - מיעט.

אמר קתם חלצים ואצרים שפירושו
 ד) אמר קתם חלצים ואצרים שפירושו
 ד) אמר קתם חלצים ואצרים שפירושו

אור החיים

העולה שניה, למעט נשחטה צלילה, ושנשפך דמה,
 ושי"א דמיו חוץ לקלעים, אלו אם עלו ירדו, אצל
 הן, חצת היוצא, והעמא וכו' אם עלו לא ירדו, וכל
 שאר הפסולים אם עלו לא ירדו, כי חיצת תורת
 רציו היא, וזה שיעור הכתוב זאת תורת העולה
 היא העולה פי' כל שעלתה על מוקדה וכו' תורת
 עולה יש לה, ואין לך צה פיסול אלא קודם שעלתה,
 אצל אם עלתה על מוקדה על המזבח תורת עולה
 יש לה צכל גוונא, וכל הפסולים עהרם המזבח זולת
 ג' דברים שמיעט כצכר, שלא היה לו לומר אלא
 תורת העולה עולה על מוקדה, ואמר זאת, היא,
 וה"א, למעט כצכר:

זאת לצד דריש ר"ש"י ולא מהיה העולה, כי אין
 צריך לר"ש מיעוטים רבים לפרטים שאמר צהם אם
 יעלו ירדו כמו שמיעט ר"י ג' מג' מיעוטים, שאם
 צחנו לומר קן צריכים אנו למיעוטים רבים
 מלספור, כי רצום הם הפרטים שהזכיר ר"ש
 שעליהם צה המיעוט, אלא ודאי כי ממיעוט אחת
 מיעט הכל, כל שאין פיסולו צקודש אין הקודש
 מקצבו וכיון שאין צריך אלא מיעוט אחד וקחני ליה
 צצרייתא (זבחים פ"ד) ת"ל זאת, מנין לרש"י לומר
 שדורש היה העולה, ותמלא שצמרו צבוריות (דף
 צ) על מתניתא דקחני נפש אחת וכו' הרי אלו
 מיעוטין העושה מפי עלמו וכו', ומוקים הש"ס
 הצרייתא כר' יהודה, ופריך דלמא ר"ש היא, ומשני
 מאן שמעת ליה דדריש מיעוט כהאי"ל רבי יהודה
 דתניא זאת תורת העולה הוא העולה הרי אלו
 מיעוטין, הרי כי ר"ש לא דריש מיעוט:

על מוקדה על המזבח. יתבאר ע"ד אומרם
 צפרק המזבח מקדש (דף פ"ה) כל אלו שאם

אור בהיר

העולה, כלומר היא יעלה. (יב) וכל פסול שנעשה קודם צואו לעזרה.
 על היא העולה אלא שלא גמר דבריו. (יד) פי' מיעוט פרטי. ודע כי פלוגתא זו מובאת צ' פעמים, צח"כ כצן וגם צבזחים פ"ד, ולשון
 זה "ת"ל זאת" איתא צבזחים, אצל צח"כ ו"ל ת"ל זאת היא העולה הרי אלו מיעוטים עכ"ל, וקושיית רציו על רש"י הוא שהרי צרי הוא
 וצבזחה לומר שנטפה הש"ס מדוייק ולא הלשון של ח"כ, כי צאמת אין כצן לר"ש אפי' צח"כ אלא מיעוט אחד, וכמו שצמרו צפירוט
 צבוריות, ולא הי"ל לרש"י לדרוש הדרוש על חיצת היא העולה, אצל כצדו של רש"י צמקומו מונח, כי ודאי שמודה ר"ש שחיצת "היא"
 ומינת העולה מיעוטים הם, אלא שצובר שמתאר ג' מיעוטים נאמרו הכל צמאמר אחד נחשבו לא, וא"כ דעת רש"י ו"ל שאין להקפיד
 צאחיה מיעוט מהמיעוטים חלין הדרוש, וכצכר אלא כתב רציו המחבר ו"ל צעלמו צפ' אצרי י"ו ג' ד"ה איש איש עיי"ש. (טו) וכי

עלו לא
 אלא של
 יעלו, ו
 דעלמיה
 דלא ני
 הצצרי
 שאם ע
 צהם ו
 כנגד א
 אותם:
 אמר ט
 על המ
 הכתוב
 ולזה ה
 על הו
 אינה ו
 לרשום
 ממש
 שניה:
 המצב
 ר"ג ו
 עלה ו
 דו
 ובר
 איש י
 נראה
 ח"ט,
 גלות
 צצני
 אין א
 נתיצב
 (הגמו
 זעיר ו
 לשון
 עכ"ל.

3

הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלֵּילָה עַד־הַבֶּקֶר וְאִשׁ
הַמִּזְבֵּחַ תִּזְקַד בּוֹ: וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִיָּו
בָּד וּמְכַנְסֵי־בָד יִלְבָּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ
וְהָרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ

לְיָמָי עַד צִפְרָא וְאִשְׁתָּא
דְּמִדְבָּחָא תְּהָא יִקְרָא בְּהַ:
ג וְלִבְשׁ פְּהִנָּא קְבוּשִׁין דְּבוּיָן
וּמְכַנְסִין דְּבוּיָן יִלְבָּשׁ עַל בְּסָרְהַ
וְיִפְרֹשׁ יָת קַמְמָא דִּי תִיכּוּרַ

לקט בדיר

רש"י

ריבוי הוא, שאפילו אינו צריך לעלות ואינו צדין שיעלה, והכהן העולה אוחז בין בשוגג ובין במזיד נעשה דינו כמו אוחז שצריך לעלות ואין נללים בזה נסכים שאין עלייתם מחמת ענינם אלא מחמת הקרבן - גמרא, אבל תיבת "הוא" העולה גם כן מיוחד הוא, והוא מיעוט, שדוקא הוא יעלה הכשר שהיה המדובר בו, לזה אמרו חז"ל לקיים שניהם, שאותן פסולין שלא היו יכולים להעשות רק אחר הקדשם ורק אחר שצאו בעזרה, כגון הלן, והנשפך דמו בלי זריקה, והנעמא, הסבא נותנת שעל זה בא הריבוי, אבל

שלא היה פסולין בקדש, שנפסלו קודם שצאו לעזרה (ספ - ספ): (ג) מדור בד. היא הכתונת, ומה ת"ל מדור, שתהא כמדתו" (ח"כ - יומא כ"ג): על בשרו. שלא יהא דבר חולץ" (ח"כ - ערכין ג'): והרים את הדשן. היה חותה מלא מחתכה" מן המאוכלות הפנימיות" (ונתקן במזרתו של כבש" (ספ - ספ): הדשן אשר תאכל האש את העלה. ועשאתו דשן" (מאותו דשן ירים תרומה ושמו אלל המזבח

אוחז פסולים שלא היה פסולין בקודש פי' לא מחמת שנקדשו נפסלו כגון צעל מוס, או נעבד וכו' הגם שהוממה בעזרה על זו בא המיעוט, ופשוט הוא שאם נעשה הפסול קודם שהוקדש, שירד אחר שעלה, שהלא אין הקדשם הקדש, שאין קדושתן מופסים בצעל מוס, וגשאריו חולין, ובלא פסוק זה ידענו שאין חולין קרבין על המזבח (גמרא): (ו) והוא מלשון בגד, כמו (ש"א י"ז ל"ח) וילבש שאלו את דוד מדיו, והמיצה נגור מתיבת מָדָה, שהמלבוש נעשה למדת האדם, וראויה היה לכתוב מדתו שהיא"ה נהפך למי"ו, כמו תורה תורתו, אך מנינו שחסר כגון (איוב י"א ט') ארכה מארך מָדָה, שהיה צריך להיות מדתה (רא"ם), ומדאמר בכינוי מדו שפירושו מלבוש "שלו" שמיוחד לו, א"כ הוא אחד מבגדי כהונה ולא בגדי חול, והמכנסים כתיב אחריו לבדו האבנט והמנפסת אינם מלבושים כמו אלו הב' א"כ בהכרח שהוא הכתונת, ועל זה קשה מה ת"ל מדו פי' ממה נשפך קשה, אם עבודה זו צריכה בגדי כהונה היכן הם שאר ב' הבגדים אבנט ומנפסת הלא ד' בגדים מעבדין זה את זה, והכתוב אמר בלשון יחיד מדו ולא אמר מדיו, ואם אינה צריכה בגדי כהונה למה א"כ הכתונת והמכנסים, לזה חירך שפשוט הוא שצריך ד' בגדי כהונה (גמרא), ואין הכתוב צריך לאומרו, אלא אמר ב' בגדים אלו שרצונו לתדש בהם שהכתונת צריך להיות כמדתו, והמכנסים צריך להיות דבוק על בשרו בלי חליצה (רמב"ן), אבל באבנט לא שיך כמדתו שפשוט צריך להיות ארוך כדי לחגור ולקשר, וכן המנפסת יכול על פניו או יפול מעל ראשו, והמכנסים כהדיא כתיב בזה ממתנים ועד ירכים יהיו, ומה שכחוב בש"ח שצריך לאשמעיין דוקא בכתונת לפי שהיה מלבוש החתחתון ויש בגדים אחרים למעלה ממנו והוא אמינא שאין צריך כמדתו שאינו נראה לחוץ, וזה אינו, כי לא היה עליו שום בגד אחר (חוץ מד' כנפות והתגורה) שאל"כ עבודתו פסולה במרובה בגדים: (ז) פירש"י ציומא כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו (מן צוארו עד הארץ) לא נגרות (על הקרקע) ולא מסולקות (מן הארץ) והכי אמרינן צוצחים (י"ח). עכ"ל, ויש צוצחים ח"ר היו מרושלין (נגררים בקרקע - רש"י) מסולקין (מן הקרקע מתוך שהן קצרים - רש"י) משותקים (ישינים - רש"י) ועבד עבודתו כשירה (ואע"ג דכתיב מדו בד שתהא כמדתו מלוא בעלמא היא ולא לעבד - רש"י) עכ"ל הגמ': (ח) כן הוא בח"כ ובגמ' ערכין, אבל ציומא שלא יהא דבר קודם למכנסים, ובאר רש"י ציומא ערכין, חוץ ממה שהת"כ מעיד עליו, זה יותר פשוט, אבל גם זאת אמת שצריך להיות ראשון שבגדים, ואפשר שטעות נפל בש"ס יומא, ומפסוק אחר דרשו אותו חז"ל בפי' אחרי דכתיב שם ומכני בדי יהיו על בשרו (נח"י): (ט) פי' כן היה עושה שלקח מלא מחמה שהיה צידו, אבל החיוב למדו בגמ' בג"ש והרים מקמיצה שצריך לכל הפחות שיעור מלא קומתו, וזאת אחי רש"י לאשמעיין כאן שהגם דכתיב את הדשן אשר מן הסתם פירושו כל הדשן אעפ"כ לא היה אלא לכל היומא מלא מחמה, דכתיב והרים ולא אמר והסיר, וזה מכריח שהיה דוקא חלק קטן מן הדשן שהיה שם כפירוש תיבת הרמה (ג"א): (י) ששם היה נשרף לגמרי כדלקמן בדיבור הסמוך: (יא) וכמו שצוואר לעיל (א' ע"ו) בעולם העוץ שהיתה מקום הדשן במזרחת של כבש ובדרומה של מזבח עיי"ש: (יב) הכוונה בזה שבאומרו והרים את הדשן נשלם המאמר ומקושר הוא למאמר האחר ושמו אלל המזבח,

אשתא
וישונה
ית קו
אחרנין
למשריו
על מד
(ח"ס): (ז)
מחירין
ונעל מן
(ח"כ - יו)
חובה,
בגדים
בזן קו
ולבש צו
והוציאו
רצה*,
(ח"ס), ו
בכל יון
בו. רי
שינו נסחא
ומשליך
ישארו ש
הדיוקים
והכרתו
שמלוכש
שלהיקש
להוצאת
פחוחים
יהיו טו
להשמיע
שזה הול
אלא לנג
ולפי"ז ו
על מה
(אינו מ)
עכ"ל:
שבאמלט
כתפוח
אוחו ה

אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל
 הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ
 בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדָּשָׁן אֶל־
 מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מְקוֹם טָהוֹר: וְהָאִישׁ
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד־בּוֹ לֹא תִכְפֹּה וּבִעַר

אֶשְׁתָּא יְתַ עֲלָתָא עַל מִדְבָּחָא
 וְיִשְׁלַח בְּסִטְרָא מִדְבָּחָא: ד וְיִשְׁלַח
 יְתַ קְבוּשָׁהוּ וְיִלְבַּשׁ קְבוּשִׁין
 אֲחֵרִין וְיַפֵּק יְתַ קִּמְמָא קְמִפְרָא
 קְמִשְׁרִיתָא קְאֲתֵר דְּכִי: ה וְאֶשְׁתָּא
 עַל מִדְבָּחָא תְּהִי יִקְרָא בְּהָ קָא

וא
ה:
וי
זה
ש:

לקט בהיר

רש"י

ומה שאמר בין שני המאמרים, פירושו, באיזה דשן אמרתי
 לך שירים, באיזה דשן אשר תאכל האש את העולה על
 המזבח, ובה להדגיש ג' דברים, א' דוקא אותו דשן שנעשה
 מן העולה (הבשר והחלצנים וכו') ולא אפר הנעשה מן
 העצים, ולזה דייק רש"י בדיבור הקודם ואמר היה "חומה"
 פ"י היה גורף ונתן לז' אחר אותו אפר שיכול להיות מן
 העצים ואח"כ היה מרים, ב' דוקא דשן ולא יהיה בתוך מה
 שמרים חתיכות בשר שנכרכו ולא נשרפו לגמרי, ולזה דייק
 רש"י שיהיו מן המאכלות הפנימי מקום ששלט האש ביותר,
 ג' דוקא מאותו בשר, כלומר מקצתו ולא כל הדשן וכמו
 שדייקנו ממיצת "והרים", ולזה דייק רש"י ואמר מלא
 המחמה פ"י ולא יותר וכנ"ל: יג) פ"י שאמרנו ופירשנו
 אופן הרמת הדשן שהימה בכל בקר, שכדי ללאח מכל ספק
 שלא יהיה בו עצים או עפר עצים או חתיכות בשר היה חומה

(ח"ס): (על המזבח. מלא אברים שעדיין לא נחאכלו,
 מחזירן על המזבח לאחר שחתה גחלים חילך וחילך,
 ונטל מן הפנימיות"י) שנאמר את העלה על המזבח
 (ח"כ - יומא מ"ה) ב"ר": (ד) ופָשַׁט אֶת בְּגָדָיו. אין זו
 חוצה, אלא דרך ארץ שלא ילכלך בהולאת הדשן
 בגדים שהוא משמש בהן תמיד"י, בגדים שבש"ל*
 בהן קדירה לרבו אל ימוג בהן כוס לרבו, לכך*
 ולבש בגדים אחרים פחותין מהן"י (ח"כ - יומא כ"ג):
 והוציא את הדשן. הוציא בתפוח"י כשהוא
 רב, * ואין מקום במערכה* מוליאו משם (המיד
 כ"ח), ואין זה חוצה בכל יום"י, אצל התרומה חוצה
 בכל יום (יומא כ"ג): (ה) והאיש על המזבח תוקד
 בו. ריבך כאן יקירות הרבה, על מוקדה, ואש

ה:
ו"ל
ז:
יח
ות
ס:
ותו
בה

שינוי נוסחאות * שבשלו. * ולכן אמר. * הרבה. * למערכת.

ומשליך אל הזד כל מה שלמעלה ומן הזד ונטל דוקא מן הפנימיות, א"כ נשלו ונגררו חתיכות בשר חוץ למערכה ואם
 ישארו שם ישארו בלי שריפה, לזה מחזירם אחר ההרמה, וזאת נשמע מיתור אומרו על המזבח, שפיכה זו יתירה היא אחר כל
 הדיוקים שאמרנו, לזה קשרו אותו חו"ל למעלה את העולה על המזבח, ר"ל שיחזיר את העולה על המזבח: יד) פירושו
 והכרחו הוא עו"ה: אומרנו ופשט את בגדיו מיותר הוא, כי פשוט הוא כשרצה ללבוש בגדים אחרים שריך מקודם לפשוט מה
 שמתלבוש בו, ובפרט ב' חיות "בגדיו" "בגדים" מיותרים שהיה די לומר ופשט אותם ולבש אחרים, לזה אמרו חו"ל ביומא
 שלהיקשא נכתב, שכמו שבגדים שהפשיט אחר הרמת הדשן שהימה עבודה וזריכה בגדי כהונה דוקא כמו כן מה שלבש
 להולאת הדשן יהיו ג"כ בגדי כהונה הכשרים לעבוד בהם עבודה, ולפ"י בהכרח ב' דברים, הכרח שפיכת אחרים פירושו
 פחומים מאותן שהיו עליו, והכרח שאינו חיוז רק דרך ארץ, הכרח שיהיו פחומים שאל"כ מה זה אחרים, פשוט הוא שלא
 יהיו טובים מן הראשונות, גם לא שיהיו שזים שאל"כ אינם אחרים ומה נפ"מ, הכרח שאינו חיוז שאל"כ היה לו להכתוב
 להשמיענו דבר זה בהפוכו שאחר שהוליא הדשן מחוץ למחנה מחוייב הוא ללבוש בגדים טובים כשרצה לעשות עבודה בעזרה,
 שזה הוא החיוז והאיסור, כי לעשות עבודה קלה בבגדים יפים וחשובים מה טוב ומה נעים, אלא ודאי שאין איסור ואין חיוז
 אלא ללמד ולהזהיר שאם לא יעשה ענה טובה זו או כשיבא בחזרה מהולאת הדשן יוררך לעשות עבודה בבגדים מלוכלכים,
 ולפ"י אין עוד קושיא הלא אין המשל דומה לנמשל, אלא יהיה כפחור ופרת, שאין הרצון להביא המשל על מה שעשה אלא
 על מה שיהיה תולאתו כשיבא בחזרה (ג"א): טו) פירש"י כגון שמקים (ישינים ולא חדשים) או מפשטן שאינו מואהב
 (אינו מלייר בזהב) ואין דמיהם יקרים שהאפר מלכלכס כשנושארו חוץ למחנה גנאי למלך שיהא משמש בהם בעבודת אכילה
 עכ"ל: טז) במס' תמיד במשנה: תפוח היה באמצע המזבח פעמים שהיה עליו ג' מאות כור, ופרש"י תפוח לבד האפר
 שבאמצע המזבח שהיו גורפין אפר על גבי מערכה ומעלין אותו שם וזהו גויו של מזבח והוא נקרא תפוח על שם שהיה עגול
 כתפוח וכו' וכשהיה רב כל כך שלא היו יכולים לסדר המערכות וכו' היו מוליאים אותם למוך וכו' עכ"ל: יז) פ"י אין זה
 אותו הדשן המוזכר בפסוק הקודם, שאל"כ היה לו להוליא מן המערכה אל חוץ למחנה ולא להניחו קודם אלא המזבח:

על
שין
כמו
חוב
ויז
חול,
ח"ל
בין
לזה
הס
דמו
בהו
א"ס
פוח
מן
ת"ר
עבד
הוא
זה
אזמו
אבל
הגם
אמר
מרי
זמה
זכמ:

ויקרא בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל זבינו במקרא (תמיד ח)

הגדה של פסח

עם פירוש בדרך פשוט על פי פירושי חז"ל והראשונים

זבינו במקרא

להורות את בני ישראל פירוש המילות והענינים
למען זבינו בקראם מקרא הגדה והלל
והוא ביאור קצר וצח לפרש ולבאר בנין סדר ההגדה על פי סוגית הגמרא
וקישור המאמרים זה לזה ולהבין כונת מאמריה ע"ד הפשוט
ובפי' הלל הכל מפורש כשבח והילול על ניסי יצי"מ וקרי"ם
מיוסד על פירושי חז"ל ורבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל

עם הערות רווחא שמעתתא

ליקוט דברי רבותינו התעוררות לסיפור יציאת מצרים

ליקוט המצוות שהם זכר ליציאת מצרים

ספר

זכרון חיה

קובץ מאמרים בביאור מצוות סיפור יציאת מצרים וקריאת הלל

יוצא לאור לקראת חג הפסח ה' תשפג

ברוב סיעתא דשמיא בזכות אבותי הקדושים ע"י הצעיר באלפי ישראל

מרדכי דוד אונגער

בן אאמ"ד הגה"צ הרב שלום גרשון שליט"א מדאמבראווא
חתן מו"ה מרן גאב"ד ור"ם משכנות לאביר יעקב, טאהש מאנסי
נכד מו"ח"ז ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מטאהש זצוק"ל

8

פְּיִצְיַאת מִצְרַיִם. וְזָכַר הַמְרֵבָה לְסֵפֶר בְּיִצְיַאת מִצְרַיִם →
הָרִי זֶה מְשַׁבַּח:

מִעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי
עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבִנְי בֶרֶק, וְהָיוּ

יְבִינו כַּמְקָא

לומר עלינו שהיינו עבדים במצרים והוציאנו
ה' א' משם.

הההגשה הזאת במשך כל הסיפור. ועי' גם
בהערה לקמן בקטע בכל דור ודור.

ואפילו זכו. אומר שאפילו אנו יודעים
מכבר הפרשיות שבתורה שעוסקים
בגלות והגאולה ממצרים, הרי אנו מצווים
לספר בו בלילה הזה, וזאת כדי להשרישה
בלבנו אחת בשנה להחיות הענין למען לא
ישתכח ולא יתיישן באורך הזמן.

ואילו לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו
ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו
לפרעה במצרים. וכך אמר בזה"ק (ב לה.
פתגום ללשה"ק) שאם לא כחו וגבורתו של
הקב"ה, כל מלכי העמים וכל מכשפי העולם
ופל חכמי העולם, לא היו יכולים להוציא את
ישראל מן העבדות, ומפני דבר זה שאילו לא
הוציא הקב"ה את אבותינו הרי עדיין אנו
משועבדים, מפני זה כולנו נחשבים יוצאי
מצרים ועבדי ה'. וזה נמשך למה שאמר
הלשון עבדים "היינו" שמשמע שאומר כן
על עצמו, והרי פסוק זה בתורה נאמר
לבניקיי יוצאי מצרים שיאמרו כן לבניהם
(דברים ו כא) ואמרת לבנך עבדים היינו וגו',
והם לא יצאו בעצמם, אלא מוכח מן הכתוב
סברא זו שמטעם אילו לא הוציא וכו' יצדק

→ זָכַר הַמְרֵבָה ק"י זכו. ענין דיבור מורה על
חירות שאומר מה שרוצה בלא פחד
(זה"ק ג עט), ושמה מפני זה יש מצוה להרבות
בסיפור שכל שמרבה מוכח יותר ענין
החירות, וכן רמזו (שער"ק הכוונות פסח ג) כי
פסח נוטריקון פה סת.

מִעֲשֵׂה. ועי' שאמר שאפילו כולנו חכמים
מצוה עלינו לספר ושכל המרבה בו
ה"ז משובח, מביא רא"י מחמשה חכמים

רווחא שמעתתא

שהרבו והאריכות בכל ענינים אלו, כלומר קושי
השעבוד, וגודל שפלותינו ברוחניות, והמכות, והנסים
שבשעת היציאה, ואריכות ההלל וההודאה, כל זה בכלל
כל המרבה לספר ביצי"מ שחז"ל אמרו עליו שהוא
משובח.

קכ. ובספה"ק כתבו שהדיבור הקדוש היה בגלות,
שלא היו יכולים לדבר דיבורים קדושים, ולזה
רבו בסיפור יצי"מ הוא פעולה שמראה ענין יצי"מ.

קוח. וכמ"ש בעזה"י (כריש סימן יא) בביאור דברי הגמ',
לענין מש"כ בהמשך הפרשה שם שכתוב "ואותנו"
הוציא משם.

קפ. זה לשון הר"מ ז"ל בסה"מ ע' קנ"ז - וכל מי
שיוסיף במאמר ויאריך הדברים, בהגדלת מה
שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס,
ואיך לקח השם נקמתנו מהם, ולהודות לו יתעלה על
כל טוב שגמלנו יהיה יותר טוב עכ"ל. הנה עינינו רואין

עיה
לנו
זפר

יצי"מ
וראה
מה -

שאינע
לו לא
" וכו',
ג: את
ונודה
יצאנו
ז לומר
כדברי
ומקדים
זוך כך
ילו היה
:שאומר
ד את

ג. וכן
לעני כל

מרמב"ם
ל ישראל

צמו כאילו

"כ ואותנו
נו שם אנו

76

חֶכֶם מֵה הוּא אוֹמֵר, מֵה הַעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם (דברים ו כ). וְאֵף אֶתְּךָ אָמֹר לֹו פְּהֻלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפֶּסַח

אֲפִיקוֹמָן: L

יכינו במקרא

לפי דעתו ולפי דרכו של בן, וכמ"ש במתני' לפי דעתו של בן אביו מלמדו.

וכשהתבונן ההגדה במקראות אלו, ראה שרק בג' מקומות כתוב שאלה שכאשר ישאל הבן מצוה להשיב לו סיפור יצי"מ, ובמקום א' כתוב מצוה לספר בלא שקדם לו שאלה, ולמד שזה מדבר בבן שלא שאל מפני שאינו יודע לשאול, ולמדנו שמצוה לספר לבנים אע"פ שלא שאלו.

ואת הבנים השואלים פירשוקי כפי תוכן שאלותיהם - השואל קי מה העדת והחקים והמשפטים העמידו בבן חכם, והשואל מה זאת ותו לא מידי העמידו בתם שאין בו דעת אלא להשיג השנויים ולשאול, והאומר מה העבודה העמידו בבן רשע שאינו "שואל" כלל אלא "אומר" ומתלונן

רווחא שמעתתא

קבו. בטעם סדר הד' בנים בהגדה, ראה סימן יג סוף אות טז.

קבו. בירושלמי (י ד) ביארו הכתובים באופן שונה, ואני לא באתי בזה אלא לפרש ההגדה וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא בפסוק והיה כי ישאלך בנך מחר.

קכת. פרש"י ז"ל (ברכות ז: ד"ה למה רגשו גוים) למה - מה תועלת, וגר"א ז"ל כתב בראשית ו ד "למה" ביאורו לשוא בלי טעם והוא תרגום של אין ואפס, וא"כ "מה" ביאורו שוא, והרשע שאומר "מה" העבודה אומר

על "העבודה" והטירחה וטוען "מה" תועלת קיי יש בה "לכם".

ובכל אלו התשובה הכתובה בו תואם להבין שהעמידוהו כשואל השאלה, מלבד בכך הרשע שאין התשובה הכתובה בו תואם לפי מה שדרשוהו כרשע, לכן דרשו בבן כתשובה הסיפור שנאמרת לבן שאינו יודע לשאול מאחר שלא נזכר שם שאלה שעליה עולה הסיפור כתשובה. ומ"מ ממה שנאמרה מצות הגדה גם בלא שאלה למדו שמצוה לספר גם לבן שאינו יודע לשאול.

חכם וכו'. החכם יודע כי השנויים האלו שעשו לפניו הם מצות ה' ושואל לדעת פרטם וטעמם, והוא אומר אשר צוה וגו' "אתכם" מפניקיי שהוא קטן ואינו מחוייב במצוות. וע"ז משייבין לו כליל סיפור

"שוא" העבודה לכם, ועל כגון זה כתוב (מלאכי ג יג-יד) חזקו עלי דבריכם וגו' אמרתם שוא עבד אלהים.

קכט. שבלי הלקט בשם אחיו ר' צדקיהו בן ר' בנימין זצ"ל. ואין לחשדו בכפירה כמו הרשע, שכבדו כלל עצמו עמהם באמרו ה' אלהינו (רוקח).

קל. הנה ראיתי כי בביאור פסקא זו נתקשו כל המפרשים ז"ל, מדוע אחז דוקא בהלכה זו כתשובה לשאלת החכם, ואיזה תשובה וסיפור יצי"מ יש בהזכרת הלכה זו גרידא. ונ"ל דאולי יש לפרש שהכונה על כל נוסח ההגדה דהיינו מתחיל בגנות וסיום

צוה מה הוא לכם ול

ההנהגה ומצוות הלילה הם זכר ליצי"מ קלי

מפסטרין אחר ד (קפג) אמר שיש חוקים כליל פסח

ההנהגה פרשת ארמי: הפת המזולה וסדר ההי

ע"כ הכתוב בספר פקודותי בשם הרב

הנהגה מפסטרין וכו' ושהאחרונה הוא ש:

ההנהגה כפי הסיום שביד ההלכה הסמוכה שבמשנה

אלו הם זכר ליצי"מ.

רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם (שמות יב כו),
לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל

יבינו במקרא

שתמיהתם הוא מפני שהנהוג הוא לאכלם
לאחר הסעודה לקינוח לא קודם הסעודה,
ולפי"ז יש לפרש שמיש על תמיהתם היות
ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן לכן
אוכלים הקינוח קודם הסעודה.

רשע וכו'. כבר נתבאר שדנו חז"ל לשואל
הזה כרשע מפני ליצנותו מן המצוות
ואומרו שהם עבודה קלה וטורח ומסית שלא
לקיימם כיון שאין בהם תועלת, והוא

רווחא שמערתא

ק"ב. אמנם ברור שצריך לספר לו שהיינו עבדים לפרעה
וגאלנו ה' ושעל כן אנחנו חייבים להיות עבדי ה'
לקיים מצותיו, וזהו התשובה הכתובה בתורה על שאלת
החכם, וכן מבואר מפי הרמב"ן ז"ל שם. ולפיכך אין
מכאן ראיה שבלימוד הלכות פסח מקיים מצות סיפור
יצ"מ. וכן אין להביא ראיה מכאן לפי הירושלמי (הובא
בהערה הקודמת) שכתב תשובה זו על שאלת הטיפש (התם),
שגם על שאלתו "מה זאת" מפורש בתורה "בחוק יד
הוציאנו ה' ממצרים" וכמ"ש במילואים סימן כו. אולם
באמת יש לדקדק מדוע לא הובא בפוסקים מצוה זו
לספר לבנים שבעבור יצ"מ אנו עבדים לה' וגאלנו
ומחוייבים במצותיו ושוה טובה לנו לירוש עוה"ב,
ופשוט שזה שייך גם בשאר ימות השנה, ואפשר שהוא
בכלל לימוד תורה לבנים, ומ"מ הרי מפורש בתורה לומר
לו שאנו חייבים בתורה מפני שגאלנו ה' ממצרים וא"כ
הוא מצוה בפני"ע, ואפשר שאחר שכתבה תורה שוב הוי
כחלק מכל התורה שמצווה ללמוד לעצמו ולבניו, ואיננו
מצוה בפני"ע שחל רק אם בנו שאלו. אמנם מצינו שרמזו
ענין זה בלשון ההגדה, כמה שדרשו פסוק בעבור זה
כתשובה לשאלת הרשע על עסק המצוות, דהיינו שמפני
עשיית המצוות גאלנו כמ"ש בפנים.

ק"ג. כך הוא גירסת רמב"ם ז"ל שם שע"ז עולה דברי
רבינו מנחם ז"ל, ובגמ' לפנינו כדי שלא ישנו
וישאלו.

ק"ד. לשון הירושלמי (י ד) הוא - מה הטורח הזה
שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה. ומכאן

התשובה ומצוות הלילה וכלקלי הלכות הפסח
שהם זכר ליצי"מ קל, כמו שבא עליו
התשובה בתורה באריכות (רבידס ו כא) ואמרת
לפני עבדים היינו וגו' ויצונו ה' לעשות את
כל החקים האלה וגו'.

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. בגמ'
(טט) אמר שיש לחלק לבנים קליות
האגונים בליל פסח כדי שיראו שנויקל
ויתעוררו לשאול, וביאר רבינו מנחם ז"ל (ו א)

פסח ודרוש פרשת ארמי אבד אבי ופסח מצה ומרור
ובתפתי הגאולה וסדר ההלל וד' כוסות, והיינו כל
התפתי שבמשנה ממה נשתנה הכל "עד" המשנה אין
מפטירין אחר הפסח אפיקומן. (וה ג"כ ע"ד פ"י הרב מבעלזא
ז"ל שכתבו בהערה הסמוכה לפרש כאילו היה כתוב "עד" אין
מפטירין אלא שלפ"י זה הוא עד ולא עד בכלל), ויש לזה סימוכין
מדברי בה"ג הובא במילואים סוף סימן כו שמכנה
לסדר ההגדה "הלכות פסח".

ק"ה. ע"פ הכתוב בספר טעמי המנהגים סימן תקכט
בקונט"א בשם הרב מהר"ש מבעלזא ז"ל שמה
שאלו אין מפטירין וכו' הכונה על כל הלכות קרבן
פסח שהאחרונה הוא שאין מפטירין אחריו. והנה
פירושלמי (י ד) מובא הלכה זו כתשובה לשאלת הטיפש
(התם), ושם מבואר יותר באורך בזה"ל אף את למדו
הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא
הוא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת ע"כ, והוא
פ"י רב על משנה זו בבבלי קיט: ונמצא שבירושלמי
שמביא סיום הענין מפורש שהכונה להלכה פרטית זו,
אלא שאין משם הכרח גמור היות ויש עוד שינוים בין
הגירסא שלנו לגירסא שבירושלמי, ואם נפרש כונת
ההגדה כפי הסיום שבירושלמי נראה לפרש שאחד
ההלכה הסמוכה שבמשנה אחר סדר ההגדה. ולענין
הלכה אינו חייב לספר לכן חכם יותר מסדר ההגדה
שחייב בעצמו ע"י מילואים סימן יג, אלא שיתכן שחייב
להשיב על שאלותיו ולומר שמצות חוקים ומשפטים
אלו הם זכר ליצי"מ.

פְּטִים
אֶתְה
הַפְּסֵחַ

ען "מה"

זואם להבן
לה, מלבד
ה בו תואם
דרשו בו
שאינו יודע
ולה שעליה
ה שנאמרה
ודו שמצוה
שאלו.

נויים האלו
ה' ושואל
- אשר צוה
אינו מחוייב
לקל סיפור

ז (מלאכי ג יג-יד)
ד אלהים.

זו כן ר' בנימין
הרשע, שכבד
קח.

זו נחקשו כל
קא בהלכה זו
ז וסיפור יצ"מ
אולי יש לפרש
זיל בגנות וסיום

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

דרך רביעי:

שבת הגדול, פסח, שביעי ואחרון של פסח
ספירת העומר, שבועות, מגילת רות

מרבינו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה הראשונה בשנת תרפ"ט מכתב"ק,
בתוספת ציונים מתנ"ך ומחז"ל, והערות "שער יוסף"
על ידי הגה"צ רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל חתן הג"מ שלמה אלכסנדרי סופר זצ"ל
בן מרן רבי שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ובעל מכתב סופר
בן מרן רבנו המחבר זצ"ל

ועתה יוצא לאור במהדורה מושלמת חדשה ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

[רנ"ד ג]

מצורעים. ומפני שאמר דבר הגון, זכה שמת ע"י שלוחים הגונים שרמסוהו העם עם ישראל, וגם מת על דבר מצוה לחלק פרנסה לישראל.

שהוא יום של שבט דן, והם עובדי עבודה זרה (ילקוט רמז חתקל"ח) וק"ל"ה.

בהפטרה, והנה ה' עושה ארובות בשמים (מ"ב ז' ב). רוצה לומר הקב"ה פרע לאברהם אבינו ע"ה על ידי עצמו כדכתיב (שמות ט"ז ד) הנני ממטיר (ב"מ פ"ז ע"ב), ואמר השליש וכי דור שלנו ראוי שהקב"ה בעצמו ימטיר לחם מן השמים, וצדק בזה, שהרי קמן שלא זכו לשליח הגון אלא על ידי ד'

השליש אמר דבר הגון ולכן זכה למות ע"י הגונים

והיינו דקאמר בהפטרה לשבת הגדול, אם לא אפתח לכם ארובות השמים (מלאכי ג' י'), אם אתם בעצמכם תביאו המעשר בית האוצר, או גם אני אפרנס אתכם על ידי עצמי להמטיר לחם מן השמים לפתוח ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

אם היו מביאים המעשרות בעצמם היה ה' פותח ארובות השמים

דרוש לה

דרוש לשבת הגדול.

אמר רבי שמעון ביותר צריך לזרוז במקום שיש חסרון כיס^ד. ומשום הכי כתיב גבי תרומת הדשן מדו בד, שיהיה כמדותו, דסד"א שיהיה קצר שלא יגרום עיכוב בריצתו במהרה, וכן מכנסים מעכבים הריצה, וקמ"ל אפי"ה צריך ללבוש מכנסים וכתונת כמדתו לארכו.

צו את אהרן (ויקרא ו' ב). אין צו אלא זרוז מיד ולדורות (תו"כ צו א'). נ"ל, אולי רמז בכאן דלא היו מפיסים אתרומת הדשן, רק כל הזרזו ורץ עולה בכבש והקדים את חבירו זכה בו (יומא כ"ב ע"א)^ג, והיינו זרוז. ויען כי מסתמא מי שזכה בדשן שוב לא היה בפייס דעולה וקטרת, ושניהם מעשרים, דעל שניהם נאמר בדרך ה' חילו, עיין תוס' ישנים (שם כ"ו ע"א ד"ה עולה), אם כן יש כאן חסרון כיס במה שמזדרז לעלות לכבש, על כן

הזרזות בתרומת הדשן אף שיש חסרון כיס שמפסיד עולה וקטרת שמעשרים

אך שצריך טעם מדוע זירז הקב"ה טפי בעבודה זו ורצונו שירוצו בכבש ולא יפיסו, ומה טעם זירז אהרן, דכתיב צו את אהרן בוז הפרשה, ובכל פרשת

טעם הזירוז בתרומת הדשן ולמה תפילת יעקב המובחר דשות היא

ז"ב, אם כן מים צדקו, דין מצדיק ופוט אמת

כי מקודם בד עליהם, אינו מצווה רה בו כל רות וגורשו כיות וכבר יצר הרע ומיץ שאור כי המלכים נאים פנימי

אחר מכת בכורות התחיל יצו"ד להתגרות ומיר גאלם ה'

שה (בראשית זרים מרומז ר"ז, ומנשה מן טעם מן פסח. וצריך גיסה קודם שבת הגדול א גדול על י"ט) כנ"ל. ז יו"ד ניסן

אפרים מרמז לביעור חמץ ומנשה לכנסת הקדושה

ת. ע"ע לעיל שבת הגדול דרוש כ [רמ"ד ב] ד"ה הנה טעם, בשער יוסף. (שער יוסף). א. דרוש הזה העתקתי מספר תורת משה מהדו"ק לחת"ס ז"ע שנדפס שם בין מאמרים יחידים לפרשת צו ושבת הגדול. וכנראה לע"ד מה שהועתק פה משם היה דרוש בפני עצמו לשבת הגדול, וזולת זה רוב המאמרים יחידים שנדפסו שם הם מדרשות לשבת הגדול שנדפסו בעזה"י לעיל. (שער יוסף). ב. ר"ל קודם שבאו לידי סכנה, עיין יומא שם. ג. ר"ל שיהיו זרזים להקדים עצמם לדבר מצוה - הערת מרן ההתעוררות תשובה בתול"מ צו י"ז ב' ד"ה צו. ד. וכ"כ לעיל ח"ג ז' אור דרוש יב [קע"ה ב] ד"ה צו, שבת הגדול דרוש לג [רנ"ג ג] ד"ה ואמנם. וראה במצויין שם.

שית. בראשונה סי' מ'. אחר גשנת תקס"ט זגיות ירושלים. ג. עיין

ויקרא לא נזכר אהרן כי אם בני אהרן. גם יש לחקור כי תפלות אבות תקנום וכנגד תמידים (ברכות כ"ז ע"ב), אברהם שחרית נגד תמיד של שחר והוא חובה, ויצחק נגד תמיד של בין הערבים והוא חובה, ויעקב מובחר שבאבות (כ"ר ע"ז א'), חוט המשולש חבל נחלתו (דברים ל"ב ט'), תפלתו רשות (ברכות כ"ז ע"ב), הלא דבר הוא'.

אבל האמת יורה דרכו, אמרו תז"ל יבמות דף ק"ט ע"ב מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, ופירש חובת הלבבות (שער עבודת אלוקים פ"ג) כי מי שאינו עושה אלא כמו שהוא מצווה ומדקדק כחוט השערה, הוא עושה כעבד שאי אפשר לו לפטור מעבודת רבו ועל כרחו הוא עושה, אבל העובד מאהבה בלב שלם והתלהבות אהבת ה' ית"ש בוער בקרבו אין קץ לעבודתו, ושעל זה כתיב (תהלים קי"ט צ"ו) רחבה מצותך מאוד".

ולפע"ד זה שאלת בן החכם ותשובתו אלינו, כי קטן פטור מהמצוות, ומ"מ בליל פסח ממש כל המצוות תלוים בו, ועוד שה לבית אבות אעפ"י שאינו מחויב בפסח מן התורה אבל מותר למנותו, ואינו שלא למנויו. ועל זה תמה הבן החכם מה היום מיומים, והיינו מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם, הנה באומרו צוה

העובד ה' מאהבה עושה המצוות בהרחבה

החכם תמה שאף שהוא קטן מ"מ בליל פסח כל המצוות תלוים בו

אלוקינו כולל עצמו עמהם, ובאומרו אתכם מוציא עצמו מן הכלל, כלומר צוה אתכם להכניס גם אותי בכלל מצוותיכם, וממ"נ אם אני בר חיוב אהיה תייב כמוכם ואם אינני בר חיוב מה לי ולכם.

והתשובה על זה, באשר אנחנו עבדים ומכרים להקב"ה כאשר הוציאנו מעבודת פרעה, והיינו עבדים מוכרחים לעבדו ולעשות כרצונו, ואין זה עבודה בשלימות, וכמה יודע איפוא אהבתנו את ה' וחפצנו לעשות רצונו, כי אם הוא ית' ביקש מעט ואנחנו עושים הרבה, ואפילו הקטנים שאינם בר חיובא אנחנו מלמדים ומעוררים לכותם לעבודתו ויראתו, ועבודתנו אשר ציונו אלוקינו היא בכלל אחרי ה' אלוקיכם תלכו (דברים י"ג ה'). ואמנם מה שאנו מוסיפים גם הקטנים שלא נצטוו הוא בחינת לפני ה', כדכתיב באבותינו אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית מ"ח ט"ו). וזו היא תשובה לבן החכם עבדים היינו לפרעה במצרים (דברים ו' כ"א), וגם ויצונו ה' לעשות כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים (שם פסוק כ"ד), וזה התחייבות מטעם שהיינו עבדים לפרעה נהיה עבדים לו ית"ש, אך וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות כל המצוה הזאת לפני ה' אלוקינו דייקא (שם פסוק כ"ה), היינו מה שלא צוה נשמור לעשות כאשר ציונו'.

הביטוי לאהבת ה' - שעושים מעבר למוכרח ואף את הקטנים מלמדים לעבודתו

תפילת ערבית, הרשות, היא המוכתרת, טינססת מרצון

תורה שקולה כנגד הקרבנות נאמר על עין התורה

והיינו נמי המר אמנם אחר מוסיפים תפ חשוכה מן ופדרים (ברכ העבודה ואי להפך בצנוו כלל אם יצוו מחפצו ורצונו וזו היא עב יעקו

ולכא אל ו ד' ל"ו ולחטאת ו' השלמים אז סיני ביום צו את קרבניהו חז"ל (מנחות העוסק בתורה כולם, ואמרו ביום ולא כל ובתחלה אומ שהתורה שק עיון התורה ו כפשוטו, ול ישראל אלא

למדע"ה נמסר פלפול התורה דעדיף מקרבנות, ולישראל קרבנות עדיף

וידוע מה ע"א) יא. גם בהגהו התפילות של י בפתיחה להל' הבא, עיי"ג

ה. עיין ויק"ר ז' א'. ו. וברש"י שם: "יעקב חבל נחלתו - הוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכויות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו, הרי שלשה, כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים". ז. וכבר עמד בזה בזהר ח"א קל"ג ע"א. ת. ע"ע לעיל ח"א שבת שובה דרוש ג (ה"ג ל"ג א) ד"ה פסוק, ובמצויין שם. ט. עיין סוכה מ"ב ע"ב, נדרים ל"ו ע"א. י. ע"ע חת"ס עה"ת ואתחנן כ"ח א' ד"ה כ"י.

תפילת ערבית, הרשות, היא המוכרת, שנוספת מרצון

והיינו נמי בתמידים וכנגדן ב' תפלות המחויבים הן הן עיקר העבודה, אמנם אחר שיצאנו ידי חובה אנחנו מוסיפים תפלת רשות ערבית^א, והיא חשובה מן הכל, והיא כנגד איברים ופדרים (ברכות כ"ו ע"ב), שכבר נגמרה העבודה ואין חיוב על הכהן בלילה להפך בצנורא ולהשגיח על האיברים כלל אם יוצת בהן האש או לא^ב, ומ"מ מחפצו ורצונו גם בלילה לא שכב לכו^ג, וזו היא עבודה הנבחרת, והיא תפלת יעקב מוכחר שבאבות.

למשה רבינו ע"ה והוא נהג בה טובת עין ומסרה לישראל. נמצא אותה תורה שמסר הקב"ה למשה רבינו ע"ה הוא עדיף מקרבנות, אבל אותה שנמסר לישראל קרבנות עדיפא. על כן אמר זאת התורה לעולה שחשובה ככל הקרבנות, היינו אותה התורה אשר צוה ה' את משה בהר סיני, היינו פלפול התורה שניתן למשה, אותו שקול ככל הקרבנות כולם. ואמר ביום צוותו את בני ישראל, שהם יקריבו קרבניהם במדבר סיני, כי להם קרבנות עדיפא טרם שניתן להם פלפול התורה.

תורה שקולה כנגד הקרבנות נאמר על עיון התורה

ולבא אל המכוון אקדים, כתיב (ויקרא ד' ל"ז) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני. ואמרו חז"ל (מנחות ק"י ע"א) זאת התורה כל העוסק בתורה כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, ואמרו (מגילה כ"ו ע"ב) ביום צוותו, ביום ולא בלילה, שאין לילה זמן קרבן. ובתחלה אומר פירוש הפסוק דמה שאמר שהתורה שקולה נגד כל הקרבנות, היינו עיון התורה והעסק בה, לא האומר מקרא כפשוטו, ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה (גיטין ס' ע"ב).

ובתשובת בן החכם אמרינן אפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו זקנים כלנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. הוא הדבר אשר כתבנו, כי הקב"ה צוה מעט והגדת לבנך, ויוצא באומר ג' דברים אלו פסח זה שאנו אוכלים על שום מה וכן מצה ומרור (פסחים קט"ז ע"ב), וכבר קיים בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג ח'), וזה מצוה על כרחיית כעבדים לרבם, ובמצות כאלו תלמוד גדול שמביא לירי מעשה (קידושין מ' ע"ב). אך מה שאנו מוסיפים ומרבים לספר מאהבת השי"ת ולהבת לבבנו בוער עד לב השמים, בזה מעשה עדיף, והיינו אפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים התורה

רבי סיפור יצ"מ מרצון עדיף מכל המעשים

HEBREW UNIVERSITY LIBRARY

וידוע מה דאיתא במסכת נדרים (ל"ח ע"א) שהקב"ה נתן פלפול התורה

למרע"ה נמסר פלפול התורה ועדיף מקרבנות, ולישראל קרבנות עדיף

יא. גם בהגהות שו"ע או"ח סי' תקפ"א במג"א סק"ז, נקט מרן דתפילת ערבית שייכא לחיוב התפילות של יום העבר מהמת שהיא כנגד איברים ופדרים של יום העבר, עיי"ש. וזה דלא כהפמ"ג בפתיחה להל' קריאת שמע ד"ה ולהר"מ, דס"ל דתפילת ערבית שייכא לחיוב התפילות של היום הבא, עיי"ש. יב. עיין תוס' מעילה י' ע"א ד"ה הכל. יג. לשה"כ קהלת ב' כ"ג.

אומר ר צוה תיכס, חייב ולכס.

נבדים הביטוי לאהבת ה' - שעושים מעבר למוכר נאף את הקטנם מלמדים לעבודתו

נבדים באשר נבדים ואין איפוא יצונו, אנחנו :ם בר בותם ציונו יקיים שאנו הוא אשר ט"ו). היינו וגם זאלה , וזה פרעה תהיה מצוה פסוק גשות

שלש ילים. [ד"ה] כ"ח

ספר

גבורות ה'

מספר את הגבורות, אשר פעל קורא הדורות, נלאת ישראל ממנרים לחירות,
כה מעשיו מגיד ואת הקורות, אמרותיו אמרות טהורות, מפנינים ופז יקרות,
לטועמיהן עינים מאירות
(לשון שער ההוצאה הראשונה, שיצא לאור בחיי המחבר וצללה"ה, קראקא שנת שמ"ב)

מאת

רבי יהודה ליווא ב"ר בצלאל זצ"ל
המהר"ל מפראג

יוצא לאור על פי כתב יד ודפוס ראשון, עם שינויי נוסחאות,
ציוני מקורות, הערות, מקבילות משאר ספרי המהר"ל, ומפתחות

נלקט ונערך בעזהשי"ת

על ידי

יהושע דוד בן הרב יחזקאל זצ"ל הרמז

כרך שלישי: פרקים לט-נ

מכון ירושלים • תשע"ט

כשחזור^ו לשתות כוס שלישי בהסבה, דהא לא הוי דעתיה לשתות, והוי הסח הדעת²⁴². **דומה דקאמר רבי יהושע בן לוי** "השמש שאכל כזית מצה בהסבה יצא", יש לי ללמוד מדקאמר בדיעבד "יצא"²⁴³, שכל מה שאוכל מצה בליל פסח לכתחלה צריך הסבה²⁴⁴. דאף על גב דיוצא בכזית אחד (פסמיס מ), אם אכל הרבה הכל היא מצוה אחת. ויותר עדיף שיהיה כל אכילתו במצוה, ולפיכך יש לו לאכול כל האכילה של מצה בהסבה, שהוא דרך חירות²⁴⁵. דאם לא כן, למה נקט "השמש שאכל כזית מצה בהסבה

ואותם שמברכין על כל כוס וכוס ברכה ראשונה²³⁸, אם שותה כוס ראשון בלא הסבה, אם לא היה דעתו לשתות בין ראשון לשני הוי כמו נמלך²³⁹, וצריך לברך עתה כששותה בהסבה²⁴⁰. ואם היה דעתו לשתות בין ראשון לשני, כיון דלא עקר דעתיה מלשתות כששתה כוס ראשון, אף על גב ששתה בלא הסבה, כששותה כוס שני בהסבה²⁴¹ אין צריך לברך, שכבר ברך. אבל בין כוס שלישי לכוס רביעי, דלעולם אסור לשתות (פסמיס קי:), בודאי כששתה כוס שלישי עקר דעתיה מלשתות, ומברך

מברך
היה
הסב

כוס שלישי לרביעי
נראה כמוסיף על
ך לשתות כוס אחר
א"ש פשיטא
זוסיף על הכוסות
סבה, אם שתה בלא
שתה ממנין ארבע
ת כוס אחר²³⁷

ח אות א אסף דעות
זאלו (232) לשון
ן לוי, השמש שאכל
הסיבה, שמע מינה
קומן, ואם אכל בלא
א מיטב, יצא. משמע
אה להלן הערה 373
שלישי ורביעי]. אמנם
שי. וראה הערה 236
א"ש שם [פסחים פ:
נזו [ומי שצמא לשת
: אלפסי ז"ל, דסבירא
זגדלי, אלמא דבלא
אחריה שתי כוסות
יל בסדר אחר, ורוצה
באה. (236) לשון
זעת שתיה. וצ"ע אם
יכול לחזור ולשתות
שהספק הוא גם בנוגע
יין" [שורע א"ח סימן
לישי, כך אין לשתות
ע"פ שתוספות עצמם
ז הרביעי. ועוד הובל
וי לא היסב, אם יוכל
בהסבה האם רשאי
נ בכל ארבע הכוסות
לכוס שלישי ורביעי
(237) כן כתב הרא"ש
יבה. וכן בכוס ראשון
ביעי, אם ישתה יותר
, הוברר הדבר שלא
נוספות והרא"ש היא
הסיבה, אם אכל או
ראה לי אם לא שתה
ו שנראה כמוסיף על
. הרי שהמחבר סובר
: לבאר דברי הרמ"א
נוכח לקמן סימן ת"פ
ירת תאות האכילה"
דלו יהא אלא שתיית

שינויי נוסחאות "כחזור" כ"ה בד"ל, ונד"ר "כחזור".

רשות, נמי שרי. מה שאין כן אם שכח להסב בכוסות אחרונות, אין לחזור ולשתות, שהרי שתיית רשות אסור שם מפני שנראה כמוסיף על הכוסות. וראה להלן הערה 373. (238) כן היא דעת הרי"ף פסחים פ"י [נד. בדפי הרי"ף] בשם רבוותא, רמב"ם [הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"ז], ותוספות פסחים קג: [ד"ה רב אשי]. וכן פסק הרמ"א בשו"ע [אוי"ח תעד ס"א] בשם רוב הגאונים, ושכן מנהג האשכנזים. ולהלן פמ"ט יאריך מאוד בביאור שיטת הרי"ף, ולבסוף יכריע שאין לברך על כוס שני וכוס רביעי 'בורא פרי הגפן'. (239) סברת "נמלך" הוזכרה בגמרא [פסחים קג:]. שאמרו שם "אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה, וקאי עליהו רב אחא בריה דרבא. אמר, אממר בריך על כל כסא וכסא [יעל כל פעם שהיה שותה בתוך המזון] (רשב"ם שם)... אמר, נמלך אנא [בכוס שני נמלכתי לשתות, שכבר הוי לי היסח הדעת מששתיתי כוס ראשון, וכל פעם ופעם ששתיתי נמלכתי] (רשב"ם שם)". ורש"י [ברכות מב:] כתב "על כל כוס וכוס - דהוה כנמלך ומתחיל בשתייה בכל חד וחד". (240) סברת "נמלך" כתבה הרי"ן [פסחים כד. בדפי הרי"ף] בביאור השיטה המצריכה ברכה ראשונה לכל כוס וכוס, וכלשונו: "כתב הרב אלפסי ז"ל דכיון דכל חד וחד מצוה באפי נפשיה, לענין ברכה נמי צריך לברוכי בפה"ג אבל כסא וכסא... לא מימשכי אהדי, והוה כנמלך, הילכך כל אחד קובע ברכה לעצמו". (241) "כוס שני" הוא הכוס שצריך לחזור ולשתות [מחמת שכוס ראשון שתה ללא הסבה], ולא איירי בכוס שני של ארבע כוסות. (242) כן כתב הרא"ש [פסחים פ"י סימן כ] לגבי כוס רביעי, וז"ל: "ואם שתה כוס רביעי בלא הסיבה, צריך לברך 'בורא פרי הגפן' על כוס שישתה אחר כך שיהיה בהסיבה, שהרי כששתה כוס רביעי בלא הסיבה, ולא נזכר להסיב, הסיח דעתו לשתות יותר". אמנם הב"ח [אוי"ח סימן תעג ס"ב] נתפסק בדבר, וז"ל: "כשחזור ושותה צריך עיון בברכה, דבין ראשון לשני ודאי אם היתה דעתו לשתות, ושתה כוס ראשון בלא הסיבה, כשחזור ושותה בהסיבה אין צריך לברך, שכבר בירך. אבל אם לא היתה דעתו לשתות, אפשר דהוי כמו נמלך, וצריך לברך עתה כששותה בהסיבה. ובין שלישי לרביעי דאסור לשתות, אם כן כשחזור לשתות כוס שלישי בהסיבה, הוי נמי כמו נמלך, וצריך לחזור ולברך. ואפשר כיון דחזור לשתות כדי שיצא ידי חובתו בהסיבה, אינו דומה לנמלך, ואין צריך לחזור ולברך, וצ"ע". והרמ"א [שורע או"ח סימן תעב ס"ז] כתב: "נראה לי אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסיבה, אין לחזור ולשתות בהסיבה, דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות. אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה". והמשנה ברורה [שם ס"ק בא] כתב: "כתב מגן אברהם [שם ס"ק ז] דכל זה לעיקר הדין דרשות בידו לשתות כמה כוסות, אבל למנהגו שאין שותין שום כוס אפילו בין כוסות ראשונות, וכדמבואר בסימן תעג ס"ג, הוי ליה כנמלך, ואם שותה צריך לברך... אם שכח ולא היסב בכוס שני, יחזור וישתה בהסיבה בלי ברכה, דלא הוי כנמלך, שהרי גם בתוך הסעודה אם רוצה לשתות אין צריך לברך, וסומך על ברכת כוס שני". (243) ולא אמר "השמש אוכל מצה בהסבה", שזהו לכתחילה. (244) "למה נקט 'השמש שאכל כזית מצה בהסבה יצא', אלא דוקא שמש שמשמש לבני סעודה, ואי אפשר לו להסב. אבל שאר כל אדם, יסב כל זמן שאכל מצה" [לשונו בסמוך]. (245) מה

כל כזית
מצה שאוכל הוי
הסבה מצוה, וכשי
הסבה

יצא", אלא דוקא שמש שמשמש לבני סעודה, ואי אפשר לו להסב. אבל שאר כל אדם יסב כל זמן שאכל מצה²⁴⁶. כי אכילת

כזית שאמרו חכמים בכל מקום²⁴⁷, היינו לענין זה שיוצא בו, אבל אם אכל יותר, הכל נחשב אכילת מצה של מצוה²⁴⁸.

שהוסיף דוקא כאן שההסבה "הוא דרך חירות" [וכפי שכתב למעלה לאחר ציון 151], נראה שכונתו לדברי התוספות [פסחים קח. ד"ה מאי], שעמדו על כך שהגמרא [שם] רצתה לומר שאין צורך בהסבה בשתי כוסות אחרונות משום "מאי דהוה הוה" [שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה] (תוספות שם). ועל כך כתבו בזה"ל: "ואף על גב דמצה צריכה הסיבה, ולא אמר 'מאי דהוה הוה'. שאני מצה... שכתובה בתורה זכר לחירות [פסחים קטז:]: 'שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגאלו', ואף על גב דהויה לחם עוני, יש לאוכלה דרך חירות". הרי היות המצה זכר לחירות מחייבת שתיאכל בהסבה, כי ההסבה גם כן "כדרך בני חורין במטה ועל השולחן זכר לחירות" [רש"י פסחים צט:]. וכן כתב הרשב"ם [פסחים קח:]: "מצה צריכה הסיבה - כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין, שהוא זכר לגאולה". לכך כתב כאן "לפיכך יש לו לאכול כל האכילה של מצה בהסבה, שהוא דרך חירות". וכן להלן פס"ג כתב: "להלל לא היה אוכל בומן בית המקדש המצה והמרור אלא עם הפסח... וצריך הסבה... אע"ג דאיכא מרור בהדיה, ומרור לא צריך הסבה, אין זה קשיא... [ד]הפסח עיקר, וטפל גביה המצה ומרור... וכיון שהפסח, שהוא זכר לחירות, עיקר, צריך הסבה". (246) והרמ"א [א"ח סימן תעב ט"ז] כתב "ולכתחילה יסב כל הסעודה", וכתב הגר"א שם [אות טז] "ולכתחילה. מדאמרינן שם 'השמש שאכל כזית כו', משמע דיעבד". הרי שגם הגר"א מדויק לשון הגמרא כפי המהר"ל. אך המהר"ל למד מדיוק זה "יסב כל זמן שאכל מצה", ואילו הרמ"א כתב "יסב כל הסעודה", ולא רק בומן אכילת מצה. ויל"ע בזה: (247) "אין אכילה פחותה מכזית" [ת"כ ויקרא יז, טו, שם כב, פסוקים י, יג]. ובגמרא [נדרות מא:]: אמרו "רוב שיעוריה כזיתים", ופירש רש"י [שם] "אכילת חלב דם נותר ופיגול". ועוד אמרו חכמים [חולין קב:]: "אבר מן החי צריך כזית, מאי טעמא, אכילה כתיבה ביה", ופירש רש"י [שם] "דאין אכילה בפחות מכזית". ובגור"א ויקרא פי"ד אות לט [שלג] כתב: "ודאי כזית 'אכילה' מקרי, אבל אכילה גמורה לא הוי רק בכדי אכילת פרס, דהוא שיעור סעודה [עירובין פב:]. ובכל מקום שאסרה תורה האכילה, אם אכל כזית חייב, דסוף סוף כזית נקרא אכילה, והוא אכל כזית, שהוא נקרא אכילה... [אך] אכילת פרס הוא אכילה גמורה", ושם הערה 242. אמנם כאן כונתו לאכילת מצוה שהיא בכזית [ולא לאכילת איסור], וכגון, אכילת פסח [רמב"ם הלכות קרבן פסח פ"ח ה"ג]. אכילת קדשים [רש"י קידושין נג. ד"ה הצנועין, ותוספות ישנים יושבא לט.], אכילת מרור [פסחים לט.], ברכת המזון [רמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"א], וכיו"ב. (248) דע, שחידוש נפלא זה של המהר"ל הוא מפורסם מאוד, והובא בהרבה אחרונים. וכגון, באבני נזר יו"ד סימן ש"ח אות יג, כתב: "עוד י"ל באופן אחר, דלעולם אין המציצה מחויבת כלל... ומה שהמציצה דוחה שבת, ולא אמרינן שימול סוף היום [וימצוץ לאחר שבת], משום דהטפת דם ברית מצוה [רש"י שבת קלד:]: 'הטפת דם ברית מצוה, כדכתיב (זכריה ט, יא) 'גם את בדם בריתך'". אף שכבר יצא דם בחיתוך ופריעה, מ"מ כשמוצץ עוד דם הכל נקרא 'הטפת דם ברית', ומצוה היא. דומה למה שכתב מהר"ל בספר גבורות ה' פרק מח [ומביא דברי המהר"ל]... והכי נמי כל מה שמטיף, הכל מצוה אחת, והכל דוחה שבת, כיון שלא פירש, שתיכף לאחר החיתוך והפריעה הוא מוצץ. דומה לכל זמן שלא פירש חזר אף על ציצין שאין מעכבין [שבת קלג:]. כיון שציצין אלו ג"כ מהערלה. הכי נמי כיון שדם שמוצץ ג"כ הטפת דם ברית, על כן אף שאינו מעכב, דוחה שבת, ואין צריך למול סוף היום". ובדבר שמואל [פסחים קח. (שירד)] כתב: "כתב בשדה חמד [כרך ח] מערכת חמץ ומצה סימן יד סוף אות י על פי דברי היראים [סימן קיז (ובדפיוא) סימן תיט]] דכשמאריך בתקיעה יותר מן השיעור אין בזה חילול יו"ט, והראיה מהא דפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלג:): דכל זמן שעסוק במילה [בשבת], חזר אפילו על ציצין שאין מעכבין. פירש, אינו חוזר על ציצין שאין מעכבין. א"כ חזינו דכל זמן שעסוק הוי הכל מצוה אחת. ולפי זה בומן שהפסיק נמצא שאח"כ הוי אכילה אחרת, ואין צריך הסיבה, ודוקא כשאוכל בהמשך אחד. אמנם מלשון המהר"ל אינו נראה כן, שכתב דכל האכילה של המצה אפילו הוא אוכל הרבה, הכל הוא מצוה אחת. ומלשון זה משמע כל אכילה בפני עצמה, גם שהפסיק יותר מכדי אכילת פרס, ודעתו דכל הלילה מצוה לאכול מצוה, ולכך צריך הסיבה, ולא כמו שכתב בשדה חמד. [ראה דברי הגר"ש אלישיב זצ"ל המובאים בהמשך הערה זו]. ובשר"ת הר צבי [א"ח ח"א סימן ב] כתב: "בהאי ענינא נסתפקתי באכילת מצה בליל ראשון של פסח, דשיעורא הוא בכזית, אי אוכל יותר מכשיעור, אי גם התוספת

על יותר מכזית נכנס בכלל להוכיח מההיא דפסחים | לליביה דניכול מצה טפי דשיעור אכילת מצה הוא התוספות על השיעור נבו שמביא בשם מהר"ל מפרק בכזית, מ"מ אם אוכל יור קדושין [לח]. שמתרצים ק פסח משום איסור חרש, ד ראשון אטו כזית שני. ולפי דוחה ל"ת [עיינן קובץ שיעור דוחה ל"ת מדאורייתא". וזו כח אות א] הוכיח מהרמב על כזית שני שמא יאכלנו אין מצוה באכילה שניה, סימן מח [ראה עוד במשנר ברכת אברהם [לרבי אברהם ראשונים, ובתוך דבריו כתב מצה בליל המשה עשר מני וכו"ל]. וכן במנחת אשר על ואפשר לצרף לכאן דברי ו מאורליניש ז"ל, שאע"פ שו בכלל תוספת הוי, וחייב על בו שום דבר, כמו תוספת ו אחת פוטרת כל הכרי, אפ"י שכתבו חידוש זה מדעתם. ו צו סימן עו אות ה, מרומי ש משיב דבר [ח"ב סימן יא] בו לכסות כל הדם הכל בכלל יכול להקריב עשר חגיגות ו בדעתו. ומזה הטעם נהגו זה הצורך, כמו שכתב הרא"ש | הכל דאורייתא. וכלל זה עיי אלא כפי ההכרח לצאת י"ז דוחה איסור דרבנן. והכי נב שמכסין יותר הרי זה בכלל [א"ח סימן תמוז אות ז] כת חמרא כולי יומי דפסחא, כי מצוה מה שאוכל אחר כך. ה זה, כמו נטילת לולב לאנשי י הי"א ד"ה אף שכתב שכל כזי שם אם זהו רק כשלא הפסי כתב שם פאה פ"ג סוף הלכד גם זה נמשך ונחשב בכלל ק הוא בקהלות יעקב קידושין נ [תשרי תשע"א (שנה ל, י"ב)] [אך לא הזכיר את דברי המהו בהקדים יסוד שכבר הוזכר ככ ונתנו בו חכמים שיעור, אין ה זה חשוב להקרא קיום מעשד מעשה מצוה, אלא שבשיעור

על יותר מזכות נכנס בכלל מצות עשה ד'בערב תאכלו מצות' [שמות יב, יח]. ולפום רהיטא רציית להוכיח מההיא דפסחים [קז]: רבא הוי שתי חמרא כולא מעלי יומא דפסחא, כי היכי דנגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא. ולכאורה תמוה, מה תועלת יוצא מזה שיאכל טפי, מכיון דשיעור אכילת מצה הוא בכזית, ולמה יהדר לאכול מצה טפי. אלא משמע דכשאוכל טפי, גם התוספות על השיעור נכנס בכלל מצות עשה דאכילת מצה... שוב ראיתי בשו"י חמד [הני"ל] שמביא בשם מהר"ל מפראג שבספר גבורות ד' כתב דהגם שמקיים המצוה ד'בערב תאכלו מצות' בכזית, מ"מ אם אוכל יותר מקיים ג"כ מצוה וכו', ע"כ. אלא דא"כ יקשה על דבריו מתוספות קדושין [לח]. שמתרצים קושית הירושלמי [חלה פ"ב ה"א] שהקשו אמאי לא אכלו מצות בליל פסח משום איסור חרש, דהו"ל למימר עשה דוחה ל"ת דחדש. ותיירצו, דאסרו משום גזירה כזית ראשון אטו כזית שני. ולפי מה שכתב מהר"ל, הרי כזית שני ג"כ מכלל המצוה, ושוב נאמר עשה דוחה ל"ת [ועין קובץ שיעורים קידושין אות קמד שכתב "ויש לחקור במצות מצה כל שבעה, אם דוחה ל"ת מדאורייתא". וראה דבריו בקובץ הערות סימן יד, אותיות א-ג. והדברי יחזקאל (סימן כז אות א) הוכיח מהרמב"ן שמצוה קיומית נמי דוחה ל"ת]. אבל כד נעיינן זה לא קשה, דגורו על כזית שני שמא יאכלנו בסעודה שניה, ובהפסק מזכות הראשון, שכבר יצא ידי חובתו, שוב אין מצוה באכילה שניה, שאינה מצורפת לאכילת מצוה". וכן כתב במקראי קודש פסח, ח"ב סימן מח [ראה עוד במשנת יעבץ או"ח סימן טז אות א, ומועדים חמנים ח"ג סימן רנב]. ובספר ברכת אברהם [לרבי אברהם אלברט שליט"א] פסח, סימן ב [עמודים יא-יד] הוכיח כמהר"ל מכמה ראשונים, ובתוך דבריו כתב: "במצות אכילת מצה, כתב הרמב"ם [מצות עשה קנה] 'שצונו לאכול מצה בליל חמשה עשר מניסן', ולא הזכיר שיעור כזית, כי באמת כזית הוא רק לצאת ידי חובה, וכנ"ל". וכן במנחת אשר על הגדה של פסח, [עמודים קצה-קצט], הביא ראשונים כשיטת כמהר"ל. ואפשר לצרף לכאן דברי רבינו יונה [ברכות יח: בדפי הרי"ף], שכתב: "והיה אומר ה"ר יעקב מאורליניש ז"ל, שאע"פ שתוספת שבת די בכל שהוא, אפילו הכי אם הוא מוסיף הרבה יותר, בכלל תוספת הוי, וחייב עליו. אע"פ שאפשר לומר שאינו אלא מדרבנן, אפילו הכי אסור לעשות בו שום דבר, כמו תוספת כל שהוא. וכיוצא בזה אמרו לענין תרומה [ע"ז עג]: שאע"פ שחטה אחת פוטרת כל הכרי, אפילו הכי אם תרם הרבה, הכל דייגנין ליה תרומה". ויש אחרונים שכתבו חידוש זה מדעתם. וכגון, הנצי"ב [בהעמק שאלה פרשת יתרו סימן נג אות ד, שם פרשת צו סימן עו אות ה, מרומי שדה פסחים לט, וחגיגה ז, ובהקדמתו להגש"פ "אמרי שפר"]. ובשו"ת משיב דבר [ח"ב סימן יא] כתב: "דאף על גב שאין מצוה לכסות אלא מקצת דם, מ"מ אם רוצה לכסות כל הדם הכל בכלל מצוה, וכמו בחגיגה שקרב ביו"ט, ונדריים ונדבות אסור, מכל מקום יכול להתקיים עשר חגיגת ביו"ט, כמבואר בחגיגה [ח:...] והולך ודוחה יו"ט עד שיאמר אין עוד בדעתו. ומזה הטעם נהגו הגאונים לתקוע בר"ה מאה קולות, אע"ג דשבות הוא לתקוע יותר מן הצורך, כמו שכתב הרא"ש [ר"ה פ"ד סימן א]. אלא כל זמן שבדעתנו לתקוע, הוי מצוה, ומיקרי הכל דאורייתא. וכלל זה עיקר גדול... ודוקא במקום איסור מהתורה דעשה דוחה ל"ת אינו מותר אלא כפי ההכרח לצאת י"ח, ולא יותר. אבל במקום איסור דרבנן, כל שבכלל מצוה, הרי זה דוחה איסור דרבנן. והכי נמי אע"ג שיוצאין ידי חובת כסוי בטיפה אחת, מכל מקום כל זמן שמכסין יותר הרי זה בכלל מצות כסוי". וכן כתב בקרן אורה [מנחות לח.]. ובשו"ת אבני נזר [או"ח סימן תמח אות ז] כתב: "יש ראייה מהא דפרק ערבי פסחים [פסחים קז:] רבא הוה שתי חמרא כולי יומי דפסחא, כי היכי דניכול מצה טפי לאורתא. ואף דיוצאין בכזית אחד, השיב מצוה מה שאוכל אחר כך. הכי נמי חשיב מצוה אם תוקע כל היום. ועל כן הותר התקיעה לשם זה, כמו נטילת לולב לאנשי ירושלים [טוכה מא:]. וזה ברור". ועיין בירידב"ז לירושלמי סוכה [פ"ג ה"א ד"ה אף] שכתב שכל כזית וכזית שאוכל בליל פסח יש בו קיום מצות אכילת מצות, ומסתפק שם אם זהו רק כשלא הפסיק מאכילתו הראשונה, או גם כשהפסיק יש קיום מצוה. ומעין זה כתב שם פאה פ"ג סוף הלכה ג. ובקהלות יעקב ברכות סימנים ו-ז "בענין מוסיף על השיעור אי גם זה נמשך ונחשב בכלל קיום המצוה" [הכותרת שם לסימן ו] נשא ונתן טובא בענין זה. וכן הוא בקהלות יעקב קידושין סימן לד. ובביאור הטעם לחידוש זה, הנה בירחון תורני מוריה [תשרי תשע"א (שנה ל, י-יב)] איתא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל [עמודים עד-עז] ישב על מדוכה זו [אך לא הזכיר את דברי כמהר"ל], ומתוך חביבות דבריו נביאם בקצירת האומר, וז"ל: "נראה בזה בהקדם יסוד שכבר הוזכר כמה פעמים, והוא דבכל מצוה שלא נתנה התורה קצבה לשיעורה, ונתנו בו חכמים שיעור, אין הכוונה בשיעור להגדיר את צורת המצוה, אלא כוונתם דכבר בשיעור זה חשוב להקרא קיום מעשה המצוה. אמנם אם יוסיף ויעשה עוד שיעורים כמותו, חשוב נמי מעשה מצוה, אלא שבשיעור הראשון חשיב מצוה חיובית, והאחרים חשיבי מצות רשות. דוגמא

+

ת. ה.
הייתי
קוה
ויהי
נראה
ר. שאין
עושה
התורה
אין עדי
התורה
חירות
צה של
כולל
ל. במן
רוב לא
זוא וכר
יסבכל
משמע
יסבכל
ע. פוה
[ברכות
אמה
[שם]
מקור
מקום
שהוא
אכילה
ח. ה. י.
פסחים
זה של
אות ג.
שבת
שפת
צאנים
ד. למת
ף. הפל
הומה
זעלה
א. צמר
מערכת
ומאמר
[שבת]
וזה על
א. נמצא
מהר"ל
אתה
הלכה
ולשיב
תפקוד
תוספת

ולפיכך למה יבטל עצמו מן המצוה²⁴⁹, וכן פירש הרמב"ם ז"ל²⁵⁰.

לדבר, מצאנו בשיטה הידועה של הגר"א [מעשה רב אות קפה, והובא במשנ"ב סימן תעה ס"ק מה] דאע"פ שחיוב אכילת מצה הוא כזית בלילה ראשון, אעפ"כ בכל ז' ימים שאוכל מצה מקיים מצוה, אלא שזו מצות רשות. וא"כ הוא הדין בלילה הראשון, אע"פ שקיום המצוה דאורייתא החיובית דבערב תאכלו מצותי הוא בכזית ראשון שאכל, דכך הוא שיעור אכילה, אם יוסיף ויאכל בערב עוד כזיתים, כל כזית יש בו אכילת מצוה של 'בערב תאכלו מצות', אלא שאלו מצוות רשות. ושם בסוף המאמר [אות י] כתב: "הנה ידועה שיטת הנצי"ב שכל מצוה השיעור שנקבע לה הוא ההכרח לקיים המצוה, אבל אם יהיה בדעתו להמשיך בעשיית המצוה ולהוסיף, כל מה שזה דעתו הראשונה בעת שמקיים המצוה, ולא הפסיק בקיומה, אלא שהמשיך והגדיל עשייתה, הרי היא נכללת במצוה הראשונה, וחשיב גוף המצוה. והרזיב בזה בראיות ובבאורי סוגיות ע"פ השי"ס. ולשיטתו ברגע שהפסיק מקיום המצוה, שוב אין שייך לקיום המצוה יותר. והנה אף שבכמה סוגיות נפגשים הדברים עם יסוד דידן, עכ"פ אין הדרכים שוות, ולדין גם שיפסוק יש בכל תוספת שמוסיף מצוה, אלא שהיא רשות". והם הם דברי המהר"ל. ולכאורה מתוספות ר"ה כח: [ד"ה ומנא] מוכח דלא כמהר"ל, שכתבו "לא שייך כל תוסף בעשיית המצוה שתי פעמים... וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום, או אכל בפסח כמה זיתים של מצה, אין זה [דברים ד, ב] כל תוסף". ולכאורה לפי המהר"ל כאן לא שייך כלל "בל תוסיף", דכל הכזיתים שיאכל הם מצוה אחת. והיה נראה לתרץ, ששאר הכזיתים [לאחר כזית ראשונה] הם רשות, ולא חובה, ואם מכוון לשם חובה יש בזה ענין של "בל תוסיף". אך זה אינו, כי בגו"א שמות פי"ב אות לה [ר"ט:] חידש שגם בציור זה אין כל תוסף, וכלשונו: "הקשה הרא"ם [שמות יב, טו], לא לכתוב קרא [שם] 'שבעת ימים תאכל מצות', והשתא לא צריך קרא גם כן 'דששת ימים' [דברים טו, ח], ולא צריך לכתוב רק 'בערב תאכלו מצות', כיון דכל ז' רשות הוא... ועוד נראה, דבא ללמד כי כל השבעה הם רשות, ולא תאמר שאם יאכל מצות עובר ב"בל תוסיף", לכך כתב שהוא רשות. ואפילו לרבא דטבירא ליה במסכת ר"ה [כח:] דלעבור בבל תוסיף שלא בזמנו צריך כונה שעושה לשם חובה, אבל שלא בכונה לא עבר שלא בזמנו, והשתא ממה נפשך; אם מכוין למצוה, למה לא יעבור. ואם אינו מכוין לשם מצוה, למה יעבור. דנראה אלי כיון שנקרא 'חג המצות' [שמות כג, טו] אפילו למצוה אינו עובר, דכיון שהכתוב אומר 'שבעת ימים' הם רשות לאכול בהם מצות, אם אוכל בהם מצות אפילו לשם חובה, אין כאן איסור, כיון שהתורה נתנה רשות לך אם אתה רוצה לאכול אכול, אם הוא אוכל לשם מצוה אינו עובר בבל תוסיף, כך יראה". לכך לכאורה מה שכתבו התוספות שבאוכל כמה כזיתים בפסח אין כל תוסף משום שאין בעשיית מצוה שתי פעמים משום כל תוסף, אין זה כמהר"ל. וכן חזינו לכאורה מתוספות [פסחים קטו]. ד"ה אלא מברך] שאינו מקיים באכילת כזית שני של מצה מצוה דאורייתא דאכילת מצה, אלא חשיב ליה לגמרי אכילת רשות [פחותה מהחוב דרבנן]. עיי"ש. וכמה רווח והצלה עומד ליהודים על פי יסודו של המהר"ל. ונקוט בשתי דוגמאות: (א) בספר מגן האלף [לבעל הנהיבות, על שו"ע או"ח סימן תעה אות א] כתב: "מבואר בש"ס [פסחים קטו] דמרור דרבנן מבטל מצה דאורייתא, לכך צריך לאכול מצה בפני עצמה... ויש לעיין, דהאוכל שני זיתים מצה, נימא כיון דחד דרשות, נימא שיבטל לאידך. וכן, איך אכל הלל פסח ומצוה ומרור ביחד [שם], הא אי אפשר לצמצם, וכשיש מצה יותר מכזית יבטל הרשות את החוב". וברי הוא לפי יסודו של המהר"ל לא קשיא, כי שני הזיתים נחשבים למצוה מהתורה. (ב) בספר גור אריה יהודה [לרבי אריה יהודה ליב תאומים] כרך א סימן פ הקשה לשיטת הרא"ש [פסחים פ"י סימן כה] שמרור ל"צ כזית מהתורה [ורק מדרבנן הזקיקו כזית בשביל הברכה], מהא דאמרו בגמרא [פסחים קטו] "אמר רבינא אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן, הכי אמר הלל משמיה דגמרא, לא ניכרך איניש מצה ומרור בהרי הדדי וניכול, משום דסבירא לן מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן, ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצוה דאורייתא", ומתוך כך הקשה בזה"ל: "ואי נימא דמרור מדאורייתא בכל שהוא, ואפילו הכי מדרבנן משום ברכה בעי כזית, אם כן אף בזמן המקדש איך היה הלל כורך מצה ומרור, הרי המותר מכל שהוא של המרור אינו אלא מדרבנן, ומצוה בעי מדאורייתא כזית, ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצוה דאורייתא. אלא על כרחך דגם להלל בעי מרור מדאורייתא כזית". אמנם לפי יסוד המהר"ל לא קשה, שאף שסגי במרור מהתורה בכל שהוא, ולא בעי כזית, מי"מ מה שאוכל יותר מכל שהוא גם כן מצטרף למצות מרור. ל (249) שיאכל מצה ללא הסבה. (250) הבי"ח [או"ח סימן תעב ס"ו] הביא את דברי המהר"ל הללו, וביאר את ראייתו מדברי

ואבי העזריות דברי המהר"ל 251
אלו, שאין דרך
פסח אינו צריך,
ודברי תמיה הן,
השנה, ואין מרא

הרמב"ם, ח"ל: "ז'
כזית מצה כשהוא
ואי אפשר לו להו
אדם יסב לכתחלו
מצוה אחת, ויות
ומצוה] פרק ז' [ה"ו
האלו. ושאר אכ"י
ובדבר שמואל [פ
הרמב"ם משמע ד
נלמוד מדבריו שי
הרמב"ם בפ"ו ה"
כזית יצא ידי חו
כמהר"ל. ובספר
שמע דיוק זה מ
בספר להורות נת'
[כתב: "ומהר"ל
[בשם הר"ש מפל'
מצוה לאכלם בה
בהסיבה, יצא".
שמברך על השלי
השלימה 'המוצי'
זה, דאם אכל לש
מצוה, ובעינין לחם
קיום מצוה של א
זה לא קשה, שכ
אך אם נעשה פגו
נעשה. והואיל וא
ולא יועיל לזה ש
הראשון. ודו"ק.
בספר "מבוא לרא'
בטור או"ח סימן
תעב סעיפים ד, ז
ודור חייב אדם ל
בעצמך היית עב
אדם כיום אינם
בליל הסדר אין
עכשיו דרך חידו
שבני אדם כיום;
אדם חדלו להרא
חורין, וההסבה נ
בליל הסדר.
לו מארבע כוסות
המפרנסים את ה